

GRAMELOT

AV DARIO FO

Som eksempel på hvordan politiske og sosiale forhold kan påvirke skuespillerens uttryksmåte, kom Dario Fo inn på gramelot, som han også ga eksempler på gjennom forskjellige demonstrasjoner.

Gamelot er et fransk uttrykk som opprinnelig ikke betyr noe som helst. Det er kun en onomatopoetisk lyd. Det betyr å snakke med lyder uten å benytte seg av et eneste ord som har en logisk mening. **Gamelot** ble til på grunn av det taleforbud som ble innført for skuespillere i Italia. I middelalderen fantes det ikke **gramelot** i og med at det hersket mye friere forhold for skuespillerne. De aller første eksempler på **gramelot** kunne man finne hos håndmarionettene, ca. 1450–1500. Den som manipulerte disse hånddukker hadde i sin munn et lite stykke tre, meget tynt i midten, som på fransk heter **pivette**, og **schiscia** på italiensk. Dette instrumentet hindret tungens bevegelse med det resultat at den som spilte med dukken, snakket på en slik måte at det ble

helt uforståelig for publikum. Man kunne høre lydene, men ikke de enkelte ord. Fremdeles den dag i dag finnes det i Napoli hånddukketeatre hvor man benytter seg av **pivette**.

Dette taleforbud mot skuespillerne ble innført samtidig med at to andre viktige begivenheter fant sted. Konsiliet i Toulouse i 1460 og konsiliet i Trento¹⁾ i 1545, – hvor den katolske kirke bestemte å innføre en mye hardere kurs, og en hel rekke friheter som folket hadde hatt før, ble nå tatt fra dem. På konsiliet ble det blant annet forbudt for skuespillere å spille på scenen, og de fikk heller ikke spille religiøse og hellige tekster. Marionettene og hånddukkene fikk fortsatt lov til å spille, men med **pivette**.

Hva var kirken redd for? Ideene som teatret bragte med seg! Vi må ikke glemme de politiske tilstander i Italia på den tiden. I Lombardia f. eks. fantes både spaniere og franskmenn. I Firenze satt hertugen som franskmennene hadde innsett som hersker i byen. Franskmennene og spanierne fordelte seg imellom Napoli-riket og Sicilia. Fremdeles fantes det små regioner på Sicilia og i Calabria hvor araberne holdt

til, og ca. 50 små hertugdømmer som var støttet av Østerrike, Tyskland, Frankrike og Spania.

I denne perioden fantes det ikke en eneste stor maler, forfatter eller skuespiller i Firenze. De hadde alle reist sin vei. Det eneste område som representerer en unntagelse, var Venezia-området. På grunn av de herskende omstendigheter mistet Italia på denne tiden alle sine skuespillere, arkitekter, musikere og diktere.

Det var ikke fordi franskmennene, og da særlig adelen, hadde oppfordret de italienske skuespillere til å komme dit. Leonardo da Vinci tilbød seg i 10 år før han ble tatt imot, og Andreini²⁾ måtte vente i 5 år før han kunne komme til Paris. Han måtte først vandre i Bøhmen, Østerrike og helt opp til Tyskland før han til slutt havnet i Paris. Det samme gjelder for italienerne som finns i Tyskland eller i Sverige i dag. Det er ikke tyskerne eller svenskerne som inviterer dem, men det er italienerne som tilbyr seg fordi de sulter hjemme hos seg selv.

Ideene som disse skuespillerne bragte med seg, var ikke konformistiske, men tvert imot temmelig revolusjonære. De bragte med seg Machiavellis taler som bygget på menneskets selvstendighet overfor enhver autoritet, – cartesianske ideer, Campanella, Gironi og Corregio. Kort sagt alle de ideer som kunne virke faretruende og ubehagelige for herskerklassen, – og det var grunnen til at man hadde forbudt skuespillerne å snakke.

Det finnes noen brev på fransk av Andreini, den kjente skuespiller og leder av en Commedia dell'Arte trupp, hvor han avslører sin store politiske innsikt og sine evner som politiker. Sammenlignet med den »kultur« som skuespillerne på den tiden hadde, så er skuespillerne i dag rene »analfabeter«. Vi skal nå gå tilbake til **gramelot**, men denne paran-

tesen var nødvendig for å forstå omstendighetene som fremkalte dette spesielle fenomen.

Italienerne har aldri spilt på **gramelot** i Italia. I hvert fall finnes det ingen dokumenter som kan stadfeste det, kun et eneste tilfelle hvor det står skrevet som en slags didaskalia: **gramelot**. Det er et skuespil av Molière. I dette stykke finner vi tjeneren som later som om han er en herre. Og han forteller i det vide og det brede om hvordan man oppfører seg i den fine verden, klærne som man ifører seg, frisyren, hvordan man gestikulerer og hvordan man går.

(Her demonstrerer Dario Fo for deltagerne).

Jeg har selv i to av mine forestillinger anvendt **gramelot**. Den ene i form av »falsk« spansk i det skuespill hvor Christoffer Columbus står anklaget i retten. Han blir blant annet beskyldt for å ha stjålet pengene fra vakten som først hadde fått øye på Amerika – hvilket også er historisk sant. Han sitter i et hjørne i rettsalen og vet ikke hvordan eller hva han skal svare. Han begynner først å stamme, og så fortsetter han . . .

(Demonstrasjon av Dario Fo).

Det andre tilfellet med **gramelot** er i forestillingen **Hiv damen ut**. Det er en klovn som forteller som en amerikansk tekniker om hvordan en veldig innviklet maskin ser ut.

(Demonstrasjon av Dario Fo).

¹⁾ Det var det økumeniske konsiliet i Trento – Italia – (1545-1563) som gjennomførte en dyptgående reform innenfor den katolske kirke og restaurerte dens svekkede disiplin. (Red.)

²⁾ En av de mest berømte Commedia dell'Arte skuespillere, leder av Gelosi-Truppen – se TTT 6.

